

Кудерміна Олена Іванівна,
завідувач кафедри юридичної
психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор
психологічних наук, доцент;
Булатов Андрій Сергійович,
ад'юнкт докторантури та ад'
'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА В ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА

Оптимізація процесу розкриття та розслідування шахрайства на сьогодні є важливою проблемою, що потребує врахування знань психологічної науки.

У світовій практиці застосування поліграфа для перевірки під час розслідування можливого приховування інформації, що становить інтерес для дізнання, є досить популярним. Перевагами застосування поліграфа під час розслідування злочинів є об'єктивність реєстрованих процесів і можливість протягом відносно незначного часу одержати інформацію, яку або не можливо, або дуже важко одержати за допомогою традиційних методів.

На якість поліграфних перевірок можуть суттєво впливати стан здоров'я обстежуваного, функціональні можливості його організму. Серед протипоказань для проведення опитування з використанням поліграфа фахівці визначають: наявність в об'єкта перевірки гострої серцево-судинної недостатності; перебування в другій половині вагітності; неповнолітній вік; розумова відсталість; вживання об'єктом наркотичних препаратів, сильнодіючих ліків, алкоголю, стан різко вираженої інтоксикації; стан утоми; відчуття гострого болю; гострий період психопатії, шизофренії та епілепсії.

Застосовуючи поліграф під час опитування особи, яку підозрюють або обвинувачують у вчиненні шахрайства,

необхідно враховувати відповідні якості особистості об'єкта, що можуть впливати на результати перевірки.

Шахрай має риси, що вирізняють його серед інших категорій злочинців і законослухняних громадян як на рівні ядра особистості (спрямованості, цілей, мотивів, установок, самооцінки), так і конкретних психологічних характеристик.

О. В. Лисоед вважає, що шахраї - це переважно особи зі стійкою антигромадською спрямованістю, які вирізняються глибокою неповагою до суспільства, викривленим розумінням моральних підвалин, зневажливим ставленням до інших членів суспільства. Проте своє негативне ставлення до навколишнього середовища шахраї намагаються приховувати, уникаючи конфліктних ситуацій, що виявляється в їх витончених хитрощах, удаваності й здатності до перетворення [1].

В. Ю. Шепітько зазначає, що більшість шахраїв мають особливий дар уяви, розвинуті навички й уміння впливати на людей, переконувати їх [2].

Прагнення ввести в оману, вдатися до маніпулювання, розвинуті навички переконання та самопереконання можуть спричиняти значне викривлення відповідей на питання, які ставлять під час поліграфної перевірки.

Так, результати досліджень О. Фрая свідчать про те, що різні типи людей по-різному поведуться під час обману. Тип, який О. Фрай назвав «маніпулятором», виявляє спільні риси з психологічним портретом шахрая. Такі особи, на думку науковця, мають високі оцінки за шкалою макіавелізму або соціальної пристосованості: вони часто використовують самоорієнтовану брехню, схильні наполягати на своїй брехні, коли їх слова заперечують, змушуючи сказати правду, не відчують себе дискомфортно, коли брешуть, не вважають обман складним із когнітивної точки зору, ставляться до інших цинічно, мало піклуються про загальноприйняті моральні норми та відкрито визнають, що вони готові брехати, обманювати й маніпулювати людьми, щоб отримати те, що хочуть [3].

На думку К. Леонгарда, патологічні шахраї, які мають демонстративні риси характеру, схильні витісняти неприємні думки, що могли б спонукати їх до активних роздумів, оскільки

вони нічим не бажають обтяжувати себе. Вони брешуть із невинним виразом обличчя, говорять зі співрозмовником дружнелюбно, просто й щиро.

Невимушеність поведінки пояснюється тим, що брехня для істерика в момент спілкування стає істиною. Істерик має багату фантазію, яка стає одним із домінуючих компонентів у структурі демонстративної особистості. Фантазія виявляється навіть під час найбільш примітивного обдурювання. У таких випадках істерик діє не за заздалегідь наміченою схемою, а спирається на конкретні слова й ситуації, що виникають під час шахрайської операції. Чітких контурів ця операція набуває лише в момент виконання. Саме конкретність, матеріальність фактів, якими оперує шахрай, надають його діям переконливого вигляду [4].

Отже, під час організації та проведення опитування із застосуванням поліграфа важливо враховувати риси характеру, особливе ставлення до власного обману осіб, яких підозрюють або обвинувачують у вчиненні шахрайства як специфічної категорії об'єктів перевірок.

Список використаних джерел

1. Лисоед О. В. Кримінологічні проблеми шахрайства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Лисоед. - Х., 1999. - 18 с.
2. Коновалова В. О. Юридична психологія : [підручник] / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. - 2-ге вид., переробл. і допов. - Х. : Право, 2008. - 240 с.
3. Фрай О. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи / О. Фрай. - СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. - 284 с.
4. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард ; [пер. с нем.]. - Ростов н/Д : Феникс, 2000. - 374 с.